

ИТАЛО КАЛВИНО

КОНТРАСТИ

Превод от английски: Никола Захариев, 1990

chitanka.info

1976 г.

През ноември листата на кленовете добиват яркочервен, ален цвят, който доминира над есенния японски пейзаж, налагайки се на фона на тъмнозелените багри на боровете, на рижите, ръждивите и жълтите тонове на другите дървета. Но не това дръзко хроматично надмощие на кленовете грабва погледа; окото е привлечено като от музикален мотив, омагьосано от лекотата на звездообразните листа, наредени хоризонтално на тънките широко разперени клонки, които обаче не пречат на прозрачността на въздуха.

Жълти, с най-наситения жълт цвят, пък са листата на гинко, които валят от високите клони като дъжд от цветни венчета: безброй листчета като ветрилца, ситен несекващ дъжд, който оцветява в жълто повърхността на езерцето.

Екскурзоводът обяснява на японски пред група посетители историята на двореца Сенто, построен през XVII век, за да приютява бившите императори в епоха, през която абдикациите — доброволни или насилствени — били доста чести, защото цялата власт била в ръцете на шогуните. Императорските дворци в Киото могат да се посещават само със специално разрешение, за което се подава писмена молба. Преминаващите през страната чужденци чакат само два-три дни, но японците получават разрешение най-малко след шест месеца и посещението на тези прочути места се смята за рядко щастие, което не е дадено всекиму. Определят ви дата и ви придават към група с екскурзовод, който ви придружава по предписания маршрут, спирайки на определени места, като дава разяснения на японски или английски според състава на групата. Аз съм съвсем слаб по история на японските династии, за да мога да се възползувам от разясненията на гида, и затова разчитам повече на малки отклонения от маршрута на групата, за да видя случайно нещо по-интересно.

Ето че минава дребна бабичка с остригана глава. Сигурно е монахиня. Ходи като вдървена, почти сгъната одве. Много старици в Япония са прегърбени и изкривени, приличат на дръвчетата-джуджета, отглеждани в саксии според древното изкуство на будистките монаси.

Формата на високите дървета е също резултат от нещо подкастрияне. Ето двама градинари на триноги стълбички, от които подкастрият борчетата. Изглежда, че кършат с ръце връхчетата на клоните, оставяйки само един кичур във форма на чадър.

Градинарите тук са повечето жени. По пътеката се задават цяла група, облечени в сини панталони, сиви блузи и кърпи на главите, което, изглежда, е тукашното традиционно работно облекло. Всички са ниски, натоварени с торби листа и кошчета с орязани клони, въоръжени с гребла и градинарски ножици. Човек не може да разбере дали са стари или млади, но всички вече са чепати, възлести и изкривени, сякаш за да се приспособят към околната среда.

Струва ми се, че започвам да вниквам в едно нещо тук, в Киото, и то важи повече за градините, отколкото за дворците и храмовете — създаването на природа, овладяна от разума, за да може разумът на свой ред да възприема ритъм и пропорции от природата: така би могъл да се определи стремежът, довел до създаването на тези градини. Всичко тук трябва да изглежда естествено и спонтанно, заради което всичко е строго пресметнато: съотношението между цветовете на листата през различните годишни времена, между групите растителност според различното време на растеж, хармонично съчетаното безредие, пътеките, които се качват и слизат, водните огледала, мостовете.

Езерцата тук са елемент, не по-малко важен от растителността в градината. Обикновено са две — едното с течаща вода, а другото със застояла, което предопределя два различни пейзажа, за различни душевни състояния. В парка на двореца Сенто има и два водопада — единият мъжки, а другият женски (Одаки и Медаки), единият, падащ високо от скалите, а другият — ромонещ, подскачащ по каменни стъпала в една цепнатина на поляната.

Полянките не са тревисти, а обрасли с мъх, който расте във форма на дръвчета, висок няколко сантиметра. На японски го наричат мъх-кедър, защото растениецата му приличат на миниатюрни иглолистни дръвчета. (В Киото има храм, чийто парк е целият покрит с мъх: казват, че там имало повече от сто вида мъхове; или поне тридесет според по-строга квалификация. В тази градина, застлана с мъх, човек се чувства като в друг свят — имаш усещането, че се намиращ сред напоен от дъжда парк в северна страна. Но тук всяка доведена до крайност характеристика ни отдалечава от истинския дух на японската градина, в която никога един елемент не се налага над друг.)

Всеки аспект на градината е създаден да предизвиква възхищение, но с най-прости средства: всички растения изглеждат близки, интимни, не са търсени сензационни ефекти. Цветята почти отсъствуват: само тук-там по някоя бяла или червена камелия; сега е есен и цветовете идват от листата, няма цъфнали дръвчета; напролет ще цъфнат плодните дръвчета.

Хълмчета, скали и наклони разнообразяват пейзажите. Група растения са разположени според взаимните им пропорции по такъв начин, че да създават илюзия за различни перспективи тези дръвчета изглеждат като театрален проспект, а всъщност са на две крачки от нас; възходящи и низходящи перспективи поражда чувство за несъществуващи пространства. Страстта на японеца към малкото, създаващо илюзия за голямо, се изразява и в парковата композиция.

В Киото ме придружава японски студент, влюбен в поезията, а и той самият е поет, който чете много добре и говори малко италиански. Ала разговорът ни върви трудно, защото и двамата бихме желали да си кажем или много точни, или много нюансирани неща, така че в последна сметка успяваме да си разменим само по някоя и друга — или прекалено обща, или прекалено категорична — фраза.

Младежът ми обяснява, че преди тук да започнат да идват императорите, тези места били посещавани от прочути поети, в чест на които са издигнати малки параклиси и паметни плочи, притулени сред дърветата. Следвайки нишката на разсъжденията си, стигам до мисълта, че тук стихове и градини се пораждаат взаимно едни други: градините се създават като илюстрации към стихове, а стиховете — като коментар на градините. Но това ми минава през ума по-скоро от любов към симетрията в разсъжденията, отколкото от истинско убеждение: с други думи, намирам за много по-похвално да може да се създаде еквивалент на стихотворение посредством разполагането на дърветата, но подозирам, че дърветата биха послужили твърде малко, ако изобщо биха могли да послужат, да се съчини стихотворение за дърветата.

Но ето че над алеите, сред ръждивочервените и жълтите дървета оттатък езерото, щръкват клоните на едно-единствено дръвче с окапали вече листа. Сред жаравата от ярки цветове черните му сухи клони навяват тъга. Прелита рояк птички и сред толкова дървета

наоколо избират голото, кацат една по една на него, черни на фона на ясното небе, да се порадват и погреят на ноемврийското слънце.

Мисля си: ето че пейзажът ми продиктува тема за стихотворение. Ако знаех японски, щях да опиша тази сцена в три стиха с всичко седемнадесет срички и би се получило едно *хайку*. Опитвам се да споделя идеята си с младия поет. Не изглежда убеден. А това е знак, че стиховете *хайку* се съчиняват по друг начин. Или пък че няма смисъл да чакаш пейзажът да ти диктува стихотворение, защото стихотворението се състои от идеи, думи и срички, а пейзажът — от листа, цветове и светлина.

Залите на двореца, многократно разрушавани и отново изградени в течение на десетте века, през които императорската резиденция е била в Киото, се виждат отвън през плъзгащите се врати като театрални сцени. Една рогозка, застлана по-високо от другите на пода, сочи мястото, запазено за императора. Обикновената японска къща, както и императорската, представлява поредица от празни зали и коридори с рогозки вместо мебели, без столове, легла или маси. Тук никой не стои нито прав, нито седнал, а сгушен или коленичил. Предметите са поставени било на пода, било на ниски масички или в ниши: ваза с няколко клонки, чайник, декоративен параван. От този вид къща сякаш е отстранена всяка следа от тромавото съществуване, което се материализира в нашата покъщнина и изпълва всяка европейска жизнена среда. Посещавайки императорските и тези на шогуните дворци в Киото, човек се запитва дали този естетически и морален култ към голите неукрасени стаи е могъл да се осъществи само на върха на властта и богатството и дали той е предполагал други къщи, претъпкани с хора, всевъзможен инвентар, дреболии и отпадъци, помещения и стаи, вмирисани на пържено, пот, сън, лошо настроение, ругатни, суетня; къщи, в които се чисти фасул, кормят се риби, кърпят се чорапи, перат се чаршафи, изпразват се нощни гърнета.

Дворците в Киото, обитавани от царстващи или от абдикирали императори, създават представа, че е възможно да се живее в свят,

встрани от онова, което е светът, убежище от катастрофите и историческите катаклизми, в място, в което се отразява пейзажът на мъдростта, отърсен от всякакви страсти и неврози.

Минавам по моста на Шестте плочи, изграден от шест изгърбени каменни блока, и поемам по една пътека сред разноцветни миниатюрни бамбуци, като се опитвам да се отъждествя с един от тези бивши владетели на империя, над която беззаконно вилнеят феодали, примирил се може би завинаги с мисълта, че трябва да се съсредоточи върху единственото останало му на този свят: да съзерцава и пази образа на света такъв, какъвто би трябвало да бъде.

Потънал в тези мисли, не усетих как съм се отделил от групата на посетителите, но изведнъж иззад един храст се появява пазач с уоки-токи и ме вкарва в строя. Да се мотаеш сам из парка, е забранено. Сред рояка туристи, които щракат наляво и надясно с фотоапаратите, не успявам повече да си създам необходимата дистанция за съзерцание. Градината се превръща в неразгадаема калиграма.

— Харесва ли ви? — пита ме студентът и добавя: — Аз не мога да се отърва от мисълта, че това съвършенство и тази хармония са постигнати с цената на толкова мизерия за милиони хора в течение на векове.

— Но не е ли това вечната цена на културата? — възразявам му аз.

Да си създадеш място и време за размишления, творчество и учение, предполага натрупване на богатство, а зад всяко натрупване на богатство стоят човешки същества, чийто живот протича сред изнурителен труд, лишения и безнадежно потисничество. Всеки миоглед или мечта, които ни дават възможност да се стремим към друг начин на съществуване извън заобикалящата ни несправедливост, носи отпечатъка на тази несправедливост, без която не биха могли да бъдат замислени и осъзнати.

— От нас зависи да видим тази градина като „пространство от друга история“, родена от желанието историята да се ръководи от други правила — казвам, спомняйки си, че неотдавна четох един увод от Андреа Дзандзото^[1], в който този израз е приложен към „Ил Канциониере“ на Петрарка като проект за различно пространство и

време, като доказателство, че тоталната власт на днешните грохот и бяс може да бъде подровена...

Групата е стигнала до поток, спускащ се по настилка от кръгли излъскани камъни, които, навлизайки и под зелената вода на езерото, сякаш искат да се насладят на нейната прозрачност.

— Тези камъни — обяснява екскурзоводът — са носени тук преди три века от всички краища на страната. Императорът е давал торба ориз срещу торба камъни.

Студентът клати глава и прави кисела гримаса. Тези думи извикват във въображението представата за върволица селяни с торби камъни на гръб, която се вие по алеите и мостчетата. Селяните поставят донесените от далечни краища камъни пред императора, той ги преглежда един по един, нарежда някои под водата, други на брега, трети не му харесват и ги захвърля. Междувременно императорските служители са заети с везната: на едното блюдо камъните, на другото — оризът...

[1] Андреа Дзандзото (род. в 1921 г.) — италиански поет и литературен критик. — Б.р. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.